

50 ROKOV SO ŠTATÚTOM ŠTÁTNEJ VEDECKEJ KNIŽNICE V BANSKEJ BYSTRICI

PHDR. OLGA DOKTOROVÁ

The article enlightens the professional public about the 50th anniversary of the granting of the status of „scientific library“ to the State Scientific Library in Banská Bystrica. It analyses how its position has changed in almost a century of its history. It follows the path of the historical development of this institute, starting from the Municipal Public Library to a modern library and information centre, which fulfils its mission in the field of scientific research, education, presentation of important personalities in the field of science, culture and art, as well as in the field of international cooperation.

Keywords: scientific library, science, research, international cooperation

 olga.doktorova@svkbb.eu

 Štátna vedecká knižnica
v Banskej Bystrici

 www.svkbb.eu

Hlavná budova Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici, Lazovná 9 (Foto archív ŠVK BB)

Cesta k získaniu štatútu vedeckej knižnice dnešnej Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici nebola jednoduchá. Bola kľukatá, neraz poznačená márnymi snahami, no napokon ovenčená úspechom v podobe uznania jej kvalít a získania významného postavenia hodného vedeckej knižnice.

POHĽAD DO HISTÓRIE

Od svojej predchodkyne Mestskej verejnej knižnice, ktorá vznikla v roku 1926, prešla cez Krajskú ľudovú knižnicu, založenú v roku 1951, až po Štátnu vedeckú knižnicu v Banskej Bystrici, ktorej štatút nadobudol účinnosť 1. marca 1970.

Keď bola 20. marca 1926 otvorená Mestská verejná knižnica v malej zasadacej sieni mestského domu, nemala ani čítareň. Jej prvým knihovníkom sa stal známy orientalista **Karol Kiszely**, bývalý gymnaziálny profesor a v rokoch 1917 – 1925 kustód v mestskom múzeu. Základom knižničného fond bol knižný dar vtedajšieho ministerstva školstva, ku

ktorému postupne pribudli dary z Matice slovenskej, Osvetového zväzu i od súkromných osôb. Na konci roka 1926 mala knižnica 592 zväzkov kníh a evidovala 377 čitateľov a 5 718 výpožičiek. V porovnaní so súčasnosťou je zaujímavé, že bola otvorená v utorok a v sobotu od 17. do 19. hodiny a okrem toho každú prvú a tretiu nedeľu v mesiaci od 10. do 12. hodiny.¹

Karol Kiszely sa vďaka svojej činorodosti zaslúžil o obohatenie fondu knižnice množstvom nových kníh, ba získal knihy aj pre občanov maďarskej národnosti a knihy písané po nemecky. Oddane sa venoval knižničnej činnosti a veľmi mu záležalo na rozvoji knižnice. Jeho úmyslom bolo zriadenie vedeckej knižnice. Týmto podnetom sa zaoberal dlhodobo. Knižničná rada požiadala o jej zriadenie mestskú radu v roku 1929. Mesto následne požiadalo Krajinský úrad v Bratislave o povolenie založiť vedeckú knižnicu. V jeseni toho istého roku prišla na Obecný úrad mesta Banská Bystrica súhlasná odpoveď aj s požiadavkou vypracovať „*zvláštny poriadok požičiavania*“ a „*súpisy vedeckých kníh*“,² ktoré by tvorili fond budúcej vedeckej knižnice. Uvedenú požiadavku sa z neznámych dôvodov nepodarilo

splniť, no knižnica sa myšlienky zriadiť vedeckú knižnicu nevzdala.

V povojnovom období bola činnosť knižnice pomerne slabá. Jej dynamický rozvoj nastal až vtedy, keď sa z Mestskej verejnej knižnice stala Krajskou ľudovou knižnicou v Banskej Bystrici,³ ktorá bola zriadená v roku 1951. Za jej riaditeľa bol v roku 1952 vymenovaný **Ján Mičovský**, ktorý sa stal neskôr prvým riaditeľom Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici. Pôvodným povoláním bol učiteľ a od roku 1945 pôsobil ako okresný osvetový inšpektor. Študoval na pedagogickej fakulte a ako riaditeľ knižnice absolvoval odborné knihovnícke školenie. Išlo o náročné obdobie, v ktorom bolo potrebné organizovať odborné knihovnícke činnosti, zabezpečovať postupnú špecializáciu pracovníkov, neustále si dopĺňať vedomosti a získavať skúsenosti z dennej praxe.

Ján Mičovský – prvý riaditeľ Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici (Foto archív ŠVK BB)

V tomto období zaznamenala knižnica prudký rozvoj, o čom svedčí fakt, že v rokoch 1954 – 1968 vybuďovala v Banskej Bystrici a priľahlých obciach svoje pobočky. V roku 1957 mala štyri pobočky⁴ a do roku 1968 zriadila a vybuďovala spolu 14 pobočiek.⁵ Aj keď Slovenská knižničná rada na svojom zasadnutí 26. apríla 1961 prerokovala, skoncipovala a schválila návrh štatútu budúcej vedeckej knižnice, podmienky na jej ustanovenie ešte neboli vytvorené.⁶ Chýbali najmä priestory a odborní pracovníci.

Požičovňa na Fučíkovej ulici, 1952 (Foto archív ŠVK BB)

Významným medzníkom bol rok 1963, keď knižnica ako jedna z dvanástich knižníc v republike získala právo povinného výtlačku československej tlačovej produkcie.

Rovnako významný bol rok 1966, ktorý sa zapísal do dejín knižnice tým, že za budúce sídlo knižnice bol určený objekt Župného domu na Lazovnej ulici. Dovtedy sídlila knižnica na rôznych miestach Banskej Bystrice. Do provizórne upraveného krídla budovy Župného domu sa riaditeľstvo knižnice spolu s metodickým a ekonomicko-technickým oddelením presťahovalo v novembri 1968.⁷

Toto obdobie bolo poznačené mnohými pokusmi o zriadenie vedeckej knižnice. Napokon sa snahy úspešne zavŕšili a 1. júla 1969 prešla Krajská ľudová knižnica v Banskej Bystrici ako štátna vedecká knižnica pod priamu správu a riadenie Ministerstva kultúry Slovenskej socialistickej republiky.⁸ Na základe rozhodnutia štátnych orgánov štatút vedeckej knižnice vstúpil do platnosti 1. marca 1970⁹ a v súlade s ním sa činnosť Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici rozšírila o celoslovenské úlohy. Podľa štatútu

sa stala univerzálnou vedeckou knižnicou na strednom Slovensku, ktorá sa z hľadiska potrieb výskumu a výroby v obvode svojej pôsobnosti špecializovala na literatúru z oblasti stavebníctva, elektrotechniky a spoločenských vied.¹⁰

S históriou a rozvojom knižnice sú neoddeliteľne späté mená jej riaditeľov – Jána Mičovského, Milana Kamenského, Olgy Kaliskej, Olgy Laukovej a Blanky Snopkovej, ktorá je na poste riaditeľky Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici od roku 2018.

PREHĽAD AKTIVÍT KNIŽNICE

Po roku 1970 prešla knižnica mnohými zmenami, či sa to týkalo odborného vzdelávania, technologického rozvoja a technického vybavenia, rekonštrukcie priestorov knižnice, ich zariadenia alebo vyriešenia skladových priestorov. V súčasnosti má knižnica najrozsiahlejší fond zvukových a audiovizuálnych dokumentov, hudobnín a hudobnej literatúry a jediný fond geologickej literatúry v rámci SR.

Interiér Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici – Hudobné átrium (Foto archív ŠVK BB)

Od roku 2013 knižnica prevádzkuje digitalizačné pracovisko a odvtedy realizuje projekt digitalizácie vlastných edičných titulov a starých a vzácných tlačí do roku 1900, z ktorých väčšina pochádza z 18. a 19. storočia. Ide hlavne o slovaciká a dokumenty, ktoré obsahovo súvisia s územím Slovenska (Uhorska). Pokračuje aj v digitalizácii zbierkových predmetov Literárneho a hudobného múzea a v rámci digitalizácie zvukových dokumentov sa venuje digitalizovaniu audiovizuálnych záznamov

z podujatí pre potreby knižnice a Literárneho a hudobného múzea.

Okrem hlavných odborných činností sa prezentuje bohatou činnosťou v oblasti medzinárodnej spolupráce a medzinárodných kontaktov, ktoré prispeli k rozvoju jej odbornej úrovne a vďaka osobným a tvorivým snahám jej pracovníkov umožnili realizovať mnohé významné projekty nielen na pôde knižnice, ale i za hranicami Slovenska.

Po roku 2000 sa začala v Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici budovať sieť jazykových centier. Po Nemeckej študovni, ktorá bola zriadená už v roku 1994, postupne vzniklo Centrum ruských štúdií, neskôr transformované na Centrum slovanských štúdií, centrum InfoUSA, ktoré pôsobí od roku 2020 pod novým názvom American Centre, Britské centrum a ako jediné na Slovensku aj centrum Window of Shanghai.

Nemecká študovňa – interiér (Foto archív ŠVK BB)

Najmladším centrom, ktoré bolo zriadené v minulom roku, je Centrum hispánskej kultúry Vladimíra Olerínyho. Prostredníctvom jazykových centier sa rozvinula bohatá spolupráca s veľvyslanectvami príslušných krajín a obohatil sa nielen fond cudzojazyčnej literatúry, ale aj kultúrny život knižnice, mesta Banská Bystrica a celého regiónu, keďže centrá organizujú množstvo zaujímavých podujatí, od výstav, besied, koncertov, workshopov až po významné semináre a konferencie na medzinárodnej úrovni.

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici je jedinou z vedeckých knižníc na Slovensku, ktorá cielene podporuje vzdelávanie v cudzích jazykoch a má ambíciu práve v tejto oblasti naďalej sa rozvíjať a pre záujemcov vytvárať optimálne podmienky na štúdium a získavanie informácií.

Upútavka na podujatie *Jazyková kaviareň* v roku 2019
(Foto archív ŠVK BB)

Knižnica je významným organizátorom odborných podujatí pre knihovnícku verejnosť na celoslovenskej i medzinárodnej úrovni.

Z jej iniciatívy sa pravidelne organizuje *Kolokvium knižnično-informačných špecialistov krajín V4*.

V európskom knižnično-informačnom priestore sa knižnica etablovala už v roku 2006, keď zorganizovala historicky prvé kolokvium knižnično-informačných expertov krajín V4 a Rakúska, Ruska, Ukrajiny, Bulharska a Nemecka s ústrednou témou *Knižnice v znalostnej spoločnosti*. Druhý raz bola prípravami a organizáciou kolokvia knižnično-informačných expertov krajín V4+ na Slovensku poverená v roku 2015. Išlo o 5. kolokvium, ktoré bolo zaradené medzi aktivity programu predsedníctva Slovenskej republiky vo Vyšehradskej skupine pre oblasť kultúry na obdobie 2014 – 2015.

Pre komunitu knižnično-informačných pracovníkov okrem toho knižnica organizuje už devätnásť rokov medzinárodný odborný seminár *TLib – Trends in Libraries – Trendy v knižničnej praxi* a pravidelne sa podieľa aj na organizovaní *Kolokvia slovenských, českých a moravských bibliografov*, ktoré má za sebou už viac ako dvadsať ročníkov.

Knižnica zorganizovala viacero prezentácií slovenskej kultúry v zahraničí – v Poľsku, Českej republike, Bosne a Hercegovine, Ruskej federácii, Bulharsku, Bielorusku, Srbsku – Vojvodine, na Ukrajine a v Číne. Mnohé z nich sa realizovali vďaka podpore Ministerstva kultúry SR a Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR a výrazne prispeli k zviditeľneniu Slovenska a jeho tradičnej i modernej kultúry.

Medzi najvýznamnejšie zahraničné aktivity knižnice v posledných rokoch patrila výstava *Ludové hudobné nástroje na Slovensku* prezentovaná v bulharskom Plovdive – *Európskom hlavnom meste kultúry*

2019, ale aj v Spojenom ústave jadrového výskumu v ruskom meste Dubna v rámci *Galafestivalu českej a slovenskej kultúry* a na *Pekinskom medzinárodnom knižnom veľtrhu 2019 (Beijing International Book Fair, BIBF)* v stánku Slovenskej republiky.

Prezentácia na knižnom veľtrhu BIBF 2019 v Pekingu
(Foto archív ŠVK BB)

Okrem toho sa pravidelne zúčastňuje na významnom odbornom fóre SILF (*Shanghai International Library Forum*), ktoré sa koná každé dva roky v Šanghaji v partnerskej Šanghajskej knižnici.

Prvé kolokvium knižnično-informačných špecialistov krajín V4 v roku 2005 (Foto archív ŠVK BB)

Významnou súčasťou Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici je Literárne a hudobné múzeum, ktoré patrí svojou špecializáciou k ojedinelým mú-

zeám na Slovensku i v Európe. V múzeu sa nachádza najväčšia zbierka ľudových hudobných nástrojov na Slovensku a tiež výnimočná zbierka tradičného bábkového divadla. Obidve zbierky boli prezentované aj v zahraničí – v Bulharsku, Ruskej federácii, Srbsku, Bielorusku, Číne a ďalších krajinách. Múzeum sa zameriava na dokumentáciu literárnej a hudobnej kultúry a osobností regiónu Banská Bystrica a Brezno.

Expozícia Literárneho a hudobného múzea
(Foto archív ŠVK BB)

Ďalším prínosom pre kultúrny život návštevníkov knižnice je Galéria v podkroví, kde sú vystavené diela renomovaných slovenských aj zahraničných výtvarných umelcov. Zo slovenských výtvarníkov sú tu verejnosti sprístupnené diela Miroslava Cipára, Milana a Mariána Ormandíkovcov, Drahomíra Príhela, Ferdinanda Hložníka, Ondreja Zimka či Miliny Zimkovej.

Galéria v podkroví (Foto archív ŠVK BB)

V súčasnosti sa knižnica podieľa na realizácii projektu *Inovatívne sprístupnenie písomného dedičstva Slovenska prostredníctvom systému automatickej transkripcie historických rukopisov*. Podstatou projektu je implementácia a rozšírenie najnovších technologických inovácií a poznatkov o efektívnom prístupe odbornej a laickej verejnosti k slovenskému i zahraničnému písanému dedičstvu, implementácia najnovších poznatkov z výskumu automatického textového rozpoznávania historických dokumentov na Slovensku.

Posledných päť rokov sa knižnica venuje aj environmentálnej problematike. Jej aktivity v tejto oblasti spočívajú vo vytváraní zeleného prostredia pre používateľov a návštevníkov knižnice, v šírení kultúry environmentálneho správania a v environmentálnej výchove. Pokračuje v projekte *Zavedenie separovaného zberu komunálneho odpadu na úrovni subjektov Ministerstva kultúry Slovenskej republiky* v rámci operačného programu *Životné prostredie*, do ktorého sa zapojila v roku 2016 separovaným zberom komunálneho odpadu a umiestnením nádob na papier, plast, sklo a kov. Starostlivosť o zeleň v exteriéri, ale aj v interiéri knižnice poukazuje na jedinečnosť knižnice. Svedčí o tom i ocenenie získané v roku 2018 v Moskve. Zeleňou v interiéri vytvára knižnica príjemné a predovšetkým zdravšie pracovné prostredie pre svojich zamestnancov i svojich návštevníkov. Knižnica postupne presadzuje aj moderné spôsoby hydroponického pestovania rastlín, t. j. bez pôdy v živnom roztoku.

S cieľom učiť sa a svojich používateľov, ako sa správať ekologicky vo vzťahu k móde, sa knižnica zapojila aj do zbierky oblečenia na podporu projektu OZ Šumné a pripravila vzdelávaciu prednášku o tomto projekte.

Podujatie *Dotknite sa kultúrneho dedičstva*, 2016
(Foto archív ŠVK BB)

Otvorenie Dní európskeho kultúrneho dedičstva, 2020 (Foto archív ŠVK BB)

Pracovníci knižnice realizujú množstvo podujatí a projektov, ktorými chcú pritiahnúť verejnosť do knižnice a ponúknuť jej zmysluplné trávenie voľného času. Či už sú to aktivity pre mladšie deti a žiakov, tvorivé dielne, workshopy, poznávacie podujatia, exkurzie alebo tréningy pamäti pre seniorov.

Na záver chceme popriať knižnici a jej pracovníkom, bez ktorých by nebola tým, čím je, veľa úspechov, tvorivých a úspešných projektov, profesionálne smerovanie a veľa zanietených a zvedavých používateľov a návštevníkov, ktorí neprestanú byť jej každodennou súčasťou.

POZNÁMKY

- ¹ Mičovský Ján a Jozef Sýkora. *Krajská ľudová knižnica v Banskej Bystrici*, s. 29.
- ² Mičovský, Ján a Jozef Sýkora. *Krajská ľudová knižnica v Banskej Bystrici*, s. 30.
- ³ Archív ŠVK. *Zriadenie KLK uznesenie KNV, č.128, Zriadenie Krajskej ľudovej knižnice*.
- ⁴ Mičovský Ján a Jozef Sýkora. *Krajská ľudová knižnica v Banskej Bystrici*, s. 52
- ⁵ Lauková Olga et al. *Knižnica v minulosti a súčasnosti*, s. 23.
- ⁶ Kamenský, Milan et al. *Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici*, s. 21.
- ⁷ Kamenský, Milan et al. *Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici*, s. 21.
- ⁸ Kamenský, Milan et al. *Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici*, s. 22.
- ⁹ Archív ŠVK. *Štatút Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici 1970* (platný od 1. 3. 1970).
- ¹⁰ Archív ŠVK. *Dejiny ŠVK, pracovné materiály, č. 984, Sýkora, Jozef. Od Mestskej verejnej ku Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici...*, s. 20.